

Homo teknologicus

Hvordan teknologi og framskritt har endret menneskets syn på seg selv

Vitenskapen har gjennom sine revolusjoner endret så godt som alle aspekter av menneskers liv. De siste 150 år har sett massive teknologiske endringer. Teknologien har forandret måten vi arbeider og kommuniserer på, den har endret hva vi spiser og hvordan vi reiser. Mennesker lever lengre enn før, og våre liv tilbringes i en hverdag som er fundamentalt forskjellig fra våre forfedres hverdag. Man kan observere hvordan teknologi og framskritt har påvirket og formet menneskers hverdag, men spørsmålet reiser seg: Hvordan har teknologi og framskritt endret menneskets og dets syn på seg selv i verden?

Det er særlig de teknologiske endringene innen transport og kommunikasjon som har endret menneskers liv og virke. Mennesket er blitt mobilt og bor ikke lengre på samme gård hele livet. Teknologien har gjort verden er tilgjengelig, og det reises mer og lengre enn før. Dette gjør internasjonal reisevirksomhet og handel lettere, noe som knytter land nærmere noe som fremmer forståelse og solidaritet mellom folkegrupper. Handel gjør også mat tilgjengelig over landegrenser, noe som gjør en feilslått kornavling mindre dramatisk. Utviklingen av transportteknologi muliggjør det også emigrasjon over store avstander, slik at folk kan flytte vekk fra krig, naturkatastrofer og dårlige levekår. Ens skjebne er ikke knyttet til et sted, og identitet er mindre avhengig av geografisk tilhørighet.

Videre har kommunikasjonsteknologien dramatisk forandret hvordan mennesker kommuniserer og samhandler med hverandre. Der kommunikasjon tidligere var reservert brevskrivning, der det kunne ta uker, måneder til og med år, før man fikk svar, er det i dag mulighet til å kommunisere med mennesker over hele verden øyeblikkelig. Kommunikasjonsteknologien har gjort alt mer tilgjengelig; informasjon, underholdning, hendelser og andre mennesker. Majoriteten av verdensbefolkningen går rundt med mobiltelefoner, så i teorien er det dermed mulig å nå hvem som helst, når som helst. Slik bindes verden sammen i et sosialt felleskap med kommunikasjon som grunnmur.

I tillegg har teknologi også gitt kunnskap om oss selv og verden. Det meste kan måles eller observeres, slik at vi bedre skjønner den fysiske verden og vår biologiske tilstand. Biologien har gått fra å studere det vi kan se til å studere det mikroskopiske. Dette har særlig hatt en effekt på menneskers helsetilstand, og medisinske framskritt har økt både levestandard og levealder. Dermed er betingelsene og grunnrammen for et menneskeliv endret, og vårt syn på oss selv er endret som følge av dette. Nylig ble den første laboratoriegrodde hamburgeren servert. Vitenskapen har også gitt mulighet til å gro menneskelige organer i laboratorier. Dette var fjernt fra verden for 150 år siden.

Vi lever lengre liv i en verden preget av at ting er mer tilgjengelige. Det kan dermed virke som vitenskapen har gitt oss et bedre liv; at vitenskapen har gitt framskritt. Alexander von Humboldt hadde en sterk tro på vitenskapens evne til å gi verdensfred. Vitenskap har gitt forståelse av verden, og økt kunnskap resulterer i økt velferd. Han fremmer dermed opplysningsprosjektet, der vitenskapen var del av en helhetlig historie. Utgangspunktet var uvitenhet, krig og elendighet, men vitenskapelig utvikling ville være i favør til menneskehetens tilværelse, og gi fred og velvære. Individet kunne således se på seg selv som en del av en positiv bevegelse i retning av en bedre fremtid.

Jens Stoltenberg ble født et århundre etter Humboldts død, men deler likevel hans tro på at teknologisk utvikling kan gjøre verden til et bedre sted. Likevel er Stoltenberg klart preget av 1900-tallets hendelser. Klimaendringer, atomvåpen og konsentrasjonsleirer har vist at teknologiske nyvinninger ikke utelukkende brukes til å fremme menneskers velvære. Mennesket opplever da at teknologien er et tveegget sverd som både kan gi framskritt og problemer. Klimaendringene er muligens vår tids største utfordring, skapt av teknologisk utvikling, men Stoltenberg mener at løsningen også ligger i ny teknologi. Dermed viser han sin utviklingsoptimisme og sin tro på at teknologien kan føre til en bedre verden.

Sammenlignet med Humboldt har Stoltenberg i mindre grad et syn på vitenskapen som utelukkende positiv. Teknologien fremstår som et redskap som kan brukes til gode og dårlige formål, men at teknologien fortsatt leder vei til velstand. Stoltenberg åpner for at vitenskapen føre oss i feil retning, men at dette kan rettes opp, slik at man igjen er på sporet der teknologi fører til en stadig forbedret verden.

Teknologiske framskritt har gitt nye utfordringer slik som klimaendringer, befolkningsvekst, matmangel og bruk av begrensede naturressurser. Teknologien har gjort mennesket til overordnet naturen og vi endrer og utnytter jorden slik vi ønsker, uten særlig tanke på miljø, klima eller fremtidige generasjoner. Økte transportmuligheter har i seg selv gitt store klimagassutslipp, men har også minsket menneskets geografiske tilknytning. Da er det kanskje lettere for individet å tolerere større arealendringer og inngrep i naturen. Der mennesket før var priggitt naturens gang, og vi er fortsatt i stor grad avhengig av værforhold for produksjon av energi og mat. Likevel har vi nå mulighet til å kontrollere og manipulere naturen. Et eksempel på dette bioteknologi. Vi har klonet sauer og barn blir skapt ved prøverørsmetode. I fremtiden vil man kanskje ha mulighet til å kloner mennesker og spise mat grodd på kjøttstativer heller enn levende dyr.

Mennesker later til å ha en tro på at teknologi kan og vil løse de fleste verdensproblemer. Troen på teknologiens fullkommenhet gjør at mennesket oppfører seg som en skapning overordnet resten av planeten, svevende på en sky av teknologi. Imidlertid er det ikke bare naturen som har mistet sin egenverdi. Bioteknologien kan gi oss muligheten til å designe babyer med ønskede utseende og personlighet, og i et slikt sorteringssamfunn vil menneskeverd være relativt. Naturvitenskapen kan ikke selv svare for etikken i sitt eget arbeid, for et finnes ingen naturlover som rett og galt kan veies etter. Den økende sekulariseringen i den vestlige verden har ført til at vitenskap i stor grad erstatter religion som leverandør av svar på de store spørsmål. Religion har tradisjonelt vært en kilde til moralske

verdier, men det er usikkert om vitenskapen er like egnet til å ta moralske standpunkt. I så fall vil vitenskapen tillegges oppgaver den har vanskelig for å takle innenfor sine egne rammer, og vitenskapelige prinsipper og kriterier vil trenge ut fra det vitenskapelige og inn i andre deler av samfunnet.

Synet på vitenskapen som en drivkraft i utvikling fra menneskers elendighet til menneskers velstand stammer fra opplysningstiden, men har fått svært mye kritikk av postmodernister, slik som Francois Lyotard. Vitenskapen oppgave og funksjon er ikke å skape verdensfred og lykke, men heller konkrete resultater og en forståelse for hvordan naturen fungerer. Vitenskapen i seg selv skal ikke blandes med politikeres bruk av den, og resten av samfunnet kan ikke måles etter vitenskapens kriterier. Vitenskapen bør begrenses av sine egne forutsetninger og kriterier, og ikke være en del av et helhetlig bilde av utvikling.

Vitenskap og framskritt har ikke bare endret vårt syn på oss selv i forhold til naturen, men også mellommenneskelige relasjoner. Kommunikasjon mellom mennesker foregår i stor grad over Internett. Internett har bidratt til å knytte verden mer sammen og skape et internasjonalt fellesskap. Sosiale medier har på mange måter vår tids torget i Athen. Det er her folk møtes, holdes oppdatert på hverandres liv, og utveksler meninger. Individet er blitt en medieaktør og har større mulighet til å delta i den offentlige debatten. Sosiale medier er også en mobiliseringsplattform, noe man blant annet så under den arabiske våren. Noe av IKT-verdens største fordeler er den enorme tilgangen til informasjon som er blitt gjort tilgjengelig. Kunnskap søkes opp, heller enn å bli pugget og husket, og man kan ved et tastetrykk fordype seg i alt fra kjernefysikkens siste utvikling til den politiske situasjonen i Kazakhstan. Kommunikasjonsteknologi har gjort verden mer sammenknyttet og åpen, og individet føler seg i større grad som en del av et verdenssamfunn.

Likevel er Internett på ingen måte en fri idealverden. Store multinasjonale selskaper som Google og Facebook sitter på enorm makt, og i stor grad styre informasjonen du finner. Samtidig sitter de på store mengder informasjon om deg som bruker. Frivillig har hver bruker av sosiale media gitt fra seg personlige informasjon, og denne informasjonen brukes til å eksponere hver enkelt for målrettet reklame. I økende grad er det slik at teknologien forstår oss heller at vi forstår den. Brukergrensesnittet er basert på kjennskapen programutviklere har om deg, og jo mer de vet, jo mer tilpasset vil teknologien være. Informasjon du oppgir er også lett tilgjengelig for blant annet amerikanske myndigheter, som gjennom sitt PRISM-program har kan overvåke store mengder internettrafikk og finne mønstre i oppførsel. Dette er noe de fleste i dag er klare over, men man fortsetter likevel å dele informasjon som før.

Det er en utbredt holdning at overvåkning er greit fordi det rammer de som gjør noe galt. En slik holdning forutsetter at staten eller overvåkeren er en nøytral aktør. Land handler etter sine nasjonale interesser, ikke en grunnleggende rettferdighetstanke. Selv om det virker usannsynlig, så kan det en dag hende at man selv blir straffet for sine digitale ytringer, eller at informasjon utvekslet i fortrolighet over en mail kan bli brukt imot en selv. Ytringsfrihet er en av våre sentrale samfunnsverdier, og da er det bemerkelsesverdig at de fleste ser ut til å finne seg i å bli overvåket av etterretningstjenester og multinasjonale selskaper.

Det kan virke som nyheten om at et fly var sporløst forsvunnet vakte mer ubehag enn PRISM-avsløringene. Teknologien har gitt oss en verden der alt er under kontroll og kan overvåkes. Overvåkningen har gitt oss en trykghetsfølelse, der vi vet at uansett hva som skjer, vil alt kunne bli funnet, uansett om det gjelder oss selv som går oss vill på fjellet eller mobiltelefonen vår som blir stjålet. Individet har dermed gitt opp sin frihet til fordel for økt trykghet.

Mennesket er et sosialt vesen, og har alltid hatt en tilhørighet i et samfunn. Det har tradisjonelt vært et skille mellom offentlig og privat liv, men med sosiale medier er dette skillet gradvis blitt visket bort. Man er pålogget og tilgjengelig over Internett fra morgen til kveld. Det er vanlig og forventet å holde Internett kontinuerlig oppdatert på sine aktiviteter og delta i samtaler og debatter om hendelser samtidig som de foregår. Denne tilstedeværelsen i den virtuelle verdenen vil selvsagt gå på bekostning av deltagelsen i den fysiske verden. Internett har blitt en egen verden, og det er mulig å leve utelukkende over Internett. Noen lever slik, og får sine fysiske behov dekket i den fysiske verden, men utover det foregår all deres aktivitet og sosiale interaksjon over Internett. Dette er ekstreme tilfeller, men spørsmålet er da likevel om dette kan regnes som et fullverdig menneskeliv.

Å definere menneskeverd og det gode liv i en teknologipreget verden er ingen lett oppgave, men såfremt livet oppfattes meningsfylt og autentisk er det vanskelig å kritisere enkeltmennesket for å leve i en utelukkende digitalisert verden. Mennesket har til all tid søkt å finne en mening i sitt eget liv. Denne meningen har ofte blitt hentet fra forestillinger utenom en selv. Selv om det å leve over Internett er et marginalt fenomen, kan det likevel se ut som om Internett er blitt en ekstern kilde til mening, eller snarere fremstillingen av en selv på Internett. Å vise seg selv, sin hverdag og sitt privatliv gjennom sosiale medier blir stadig mer populært, og mange definerer seg selv og sin egen verdi ut i fra anerkjennelsen og bekræftelse de opplever over Internett. Man deler for å markere sin tilhørighet i samfunnet, men også sin særegenhet. Sosiale medier har ført til økt fokus på hvordan man fremstiller seg selv, på imagebygging og PR. Skillet mellom privat og offentlig liv har flyttet seg. Det kan sees en forskjell mellom det offentliggjorte privatlivet, som man publiserer på nett, og det fullstendige privatlivet, som man ikke deler. Dermed har Internett i stor grad påvirket hvordan individet ser seg selv og sin plass i verden.

Mennesket har blitt til *Homo teknologicus*, en skapning som er fullstendig avhengig av teknologien i sin hverdag, men også overbevist om at teknologisk utvikling kan løse verdensproblemer og føre til en bedre verden. Teknologien har gitt enorme fremskritt innenfor menneskers levestandard, kommunikasjon og transportmuligheter. Likevel stiller spørsmålet seg om dette er fordi vitenskapelige fremskritt automatisk skaper økt velstand, eller fordi de vitenskapelige oppdagelsene så langt har vært nyttige, og dermed forbedret menneskers tilværelse. Teknologien har uansett gjort mennesket i stand til å endre og styre naturen slik det ønsker, og dette har ført til at mennesket føler seg overordnet naturkrefter og annet liv. Det teknologiske mennesket, *Homo teknologicus*, sin fallgrube er en blind tro på at vitenskapen kun vil den godt og på at vitenskapen kommer til å løse dens problemer.

Kilder:

Rørvik, Inge, m.fl: Historie og Filosofi 2, Cappelen Damm, opplag 1, 2008

Vedlegg gitt forberedelsesdag